

СИНТАКСИЧНИЙ СТАТУС РЕЧЕНЬ ІЗ КІЛЬКОМА ПРИСУДКАМИ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Синтаксичні дослідження явища однорідності присудків мають давню традицію. Сформульовано багато теоретичних підходів щодо їх вивчення, однак питання статусу речень із кількома присудками досі залишається суперечливим і потребує подальшого студювання. Історія вивчення речень із кількома присудками демонструє формування різноманітних мовознавчих поглядів ще з поч. XIX ст. Метою статті є аналіз основних лінгвістичних підходів до вивчення речень з кількома присудками та встановлення їх граматичного статусу.

М. Греч ще на початку XIX ст. приділив багато уваги розгляду речень такого типу. Учений вважає, що як головні, так і другорядні члени кількох речень мають здатність зливатися в одне для показу однакового відношення різноманітних понять, що є складниками окремих речень. Такі речення дослідник кваліфікує «злитими», які є потенційно складними. Деяко схожими є погляди О. Востокова, який зазначає, що простими реченнями є ті, в яких є лише один підмет і один присудок, натомість до складних він відносить ті речення, в яких наявні два і більше присудка або підмета. О. Шахматов схильний розглядати такі речення в контексті простих, надаючи їм статусу «двоскладних із злитими присудками». Ф. Буслаєв сурядне сполучення членів речення називає «злитими», що є відмінними від простих. Д. Овсянко-Куликовський речення із кількома присудками розглядає простими. Учений зазначає роль використання сурядного сполучника *і*, який здатний поєднувати рівноправні частини речення, і речення із кількома присудками – не виняток.

У поглядах українського мовознавця О. Синявського трактування речень із однорідними присудками (ОП) знаходить своє місце в системі однорідності членів речення в простому реченні. Учений кваліфікує їх як «однорядні» члени речення, в тому числі й ОП. Синтаксична традиція вивчення явища однорідності тривалий час базувалась на ідеях О. Шахматова та О. Пешковського. На сучасному етапі активізувалися напрацювання в граматиці, зокрема в синтаксисі простого ускладненого речення, вчені намагаються акцентувати увагу не лише на формально-граматичній організації речення, а й на його семантико-синтаксичному рівні.

У підході щодо вивчення речень з ОП зауважує багато суперечностей І. Кучеренко. Тяжіння речень із кількома присудками до простих можна зауважити лише в семантичному плані, проте у функціональному плані кожен присудок як виразник предикативного значення, формує самостійну предикативну одиницю речення. Л. Кадомцева вважає, що віднесення таких

синтаксичних структур до складних є непослідовним. Дослідниця переконана, що поліпредикативність є лише функцією ОП, що ускладнює просте речення формою.

Український дослідник І. Білодід явище однорідності розглядає в рамках синтагматичного членування речення, розрізняючи зв'язані синтагми та однорідні, останні з яких кваліфікує як співвідносні синтагми, які вступають у смисловий зв'язок однорідності й об'єднуються в ряд однорідних синтагм.

Питання сутності явища однорідності знайшло відображення у працях українського мовознавця І. Вихованця, який розглядає речення у двох виявах: формально-синтаксичному та семантичному. Речення такого типу дослідник відносить до простих, ОП подає у класифікації ускладнювальних елементів. Схожа думка звучить і в дослідженнях А. Прияткіної. Дослідниця розглядає їх наявність елементом ускладнення синтаксичної структури простого речення. На думку дослідниці, здебільшого різні типи ускладнених речень характеризуються додатковою предикативністю, яка не є самостійною категорією й не формує нову предикативну основу.

Заслужовують на увагу й погляди на структурно-семантичне ускладнення речення відомого мовознавця А. Загнітка. Місце речень з ОП учений окреслює як «крайній вияв периферії» простого ускладненого речення, що можна розтлумачити як «межу», своєрідну «перехідність» від простого речення до складного [2: 565].

Проблему статусу речень з ОП висвітлює М. Каранська, яка теж надає їм проміжного статусу між простими та складними реченнями: з одного боку, в них є однорідні присудки, а з другого боку, завдяки своїм другорядним членам при кожному присудкові, реченням висловлюється не одне повідомлення, а кілька – як у складному реченні [3: 94].

Нечітку межу між простим і складним реченнями простежує й Н. Шведова. На думку дослідниці, такою неоднозначною інтерпретацією відзначаються речення з ОП, оскільки немає чітко сформульованих критеріїв розмежування простих та складних речень. Н. Шведова зараховує до однорідних усі члени, окрім головних, що є виразниками предикативних ознак [4: 166].

На думку Н. Валгіної, загальноприйнятий поділ речень на прості та складні на основі функціональних і конструктивних якостей головних членів є дещо не послідовним. Синтаксичні структури таких типів вона відносить до складних, оскільки кожен компонент в основі речення є носієм предикативного значення, «ядром» простого речення, кожен із присудків займає свою самостійну синтаксичну позицію, навіть, якщо відносяться до одного підмета.

М. Вінтонів при кваліфікації речень із кількома присудками бере до уваги семантичну значеннєву самостійність присудків. До складних речень

дослідник відносить ті, в яких присудки створюють таксисні (часові) відношення, що є виразниками предикативної складності. Свідченням простоти будови речення є випадки, коли: 1) семантика одного з присудків включає в себе семантику іншого; 2) присудки позначають певну дію лише в сукупності; 3) присудок повторює семантику іншого присудка, ускладненого експресивно-емоційним відтінком; 4) абстрактно-оцінна семантика одного із присудків конкретизується семантикою іншого; 5) семантика одного із присудків є тотожною іншому; 6) спостерігаються антонімічні відношення між присудками [1: 136].

На наш погляд, варто взяти за основу інтерпретацію Н. Валгіної. З поміж зазначених структурних типів речень із кількома присудками до простих ускладнених відносимо: 1) речення з різними типами недієслівних присудків: *Комірка, перероблена з колишньої дрів'яної на помешкання сторожа, була маленька, збита з дощок і обліплена глиною, з одним віконцем на подвір'я* [5: 348]; 2) речення з кількома дієслівними присудками, що мають спільну (єдину) зв'язку, яка може виражатись різними членами речення: – *...А заким розійдуться – се вже Мотья так міркує – не буде без того, щоб на потіху не випили і не дали йому заробити децицію* [5: 397]; 3) речення з кількома присудками, що перебувають у препозиції до спільного підмета: *І в його душі в'яне щось, обпадає, відривається і гине щось таке, що було красою, і тишотою...* [5: 288]; 4) речення з кількома інфінітивами при спільній для них особовій чи безособовій формі дієслова: *Вид якогось-будь жіночого лиця, подібного до її лиця, міг викликати ті спомини і захитати його сплюскоєм, як ось тепер вид якоїсь чорної дами* [5: 244]; 5) односкладні безособові речення з кількома головними членами, якщо об'єднані спільною зв'язкою і здебільшого мають обставинні чи об'єктні поширювачі: *Сей [Шварц] поклонився всім панам і побіг із сього будинка, де під впливом виводів слідчого, які він підслухав під дверима, і під впливом його запитань йому почало було робитися душно і нелюбо* [5: 455].

До речень перехідного типу відносимо: 1) речення з кількома дієслівними присудками, які залежно від контекстуальних умов тяжіють або до складних, або до простих: *Лікар приїхав і тільки в долоні сплеснув* [5: 293]; 2) речення, в складі яких знаходяться різноформлені присудки: *Знаючи, що хлопчина сирота і має тільки опікуна, сільського священика, Стальський держав хлопчика остро...* [5: 177]; 3) речення означено-особові та узагальнено-особові з кількома головними членами: *А більше йому не давайте і інших остерігайте* [5: 304].

На відміну від Н. Валгіної, яка відносить речення до складних ті, в яких присудки перебувають у постпозиції до підмета або з підметом в позиції біля кожного присудка та речення з кількома головними членами безособових односкладних речень без спільної зв'язки, вважаємо, що такі речення доречно розглядати як речення перехідного типу, оскільки «стійких»

кваліфікаційних ознак складного речення немає, помітним є лише наближення до предикативної самостійності кожної з частин: *І він швидко зібрав усе і заховав до кишені, потім загасив лампу і напомацки вийшов із покою* [5: 438].

Узагальнюючи, варто наголосити, що на сучасному етапі речення з кількома присудками традиційно кваліфікують як «ускладнені речення», що мають проміжний характер. Проте з огляду на неоднозначність наукових позицій дослідження таких синтаксичних структур є перспективним напрямом у синтаксичній теорії та потребує подальших ґрунтовних напрацювань у руслі єдиної школи граматики.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Вінтонів М. О.* Актуальне членування речення і тексту: формальні та функційні вияви (Текст) : монографія : (відп. ред. А. П. Загнітко) / М. О. Вінтонів. – Донецьк : Донецький нац. ун-т, 2013. – 327 с.
2. *Загнітко А. П.* Український синтаксис (науково-теоретичний і навчально-практичний комплекс). – Ч. 2. – К. : ІЗМН, 1996. – 240 с.
3. *Каранська М. У.* Синтаксис української літературної мови: Навч. посібник. – К.: Либідь, 1995. – 128 с.
4. *Русская грамматика.* – В 2-х т. / Гл. ред. Н. Ю. Шведова. – М. : Наука, 1980. – Т. II. – 709 с.
5. *Франко І. Я.* Твори в 50 томах. Повісті та оповідання (1896–1900) / Франко І. Я. Зібрання творів у 50 томах. – Т. 20, – К. : Наук. думка, 1979. – 485 с.

*Ханкішисва Юлія
Вінниця*

МІСЦЕ ТЕРМІНОЛОГІЇ В ЛЕКСИЧНІЙ СИСТЕМІ МОВИ

Багатостороннє вивчення спеціальної лексики як основи складової мови для спеціальних цілей починається у ХХ ст. Питання термінознавства стали одним з найбільш актуальних напрямків сучасних лінгвістичних досліджень. Це зумовлено ростом значущості цих аспектів в мові та недостатнім вивченням процесів формування та розвитку в мовах. Поняття терміна і термінології являються ключовими в науці; термін забезпечує точність, ясність і розуміння наукової думки. Однак, незважаючи на найважливіше місце цих понять в системі наукових знань і безліч досліджень,